עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ב מהל' מעילה הלכה ט :

סז ב מיי' פ"א מהל' עכו"ם הלכה ג :

סח ג מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כב :

כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה. מאי משמע? אמר רבינא אתיא קדש קדש: כתיב הכא °בקדש הסך נסך וכתיב התם °ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא. כמאן אזלא הא *(דתניא) [נ"א דתנן] נסכים בתחילה מועלין בהן, ירדו לשיתין אין מועלין בהן. לימא רבי אלעזר בר צדוק היא, דאי רבנן הא נתתו להו לתהום? אפילו תימא רבנן בדאיקלט. ואיבא דאמרי לימא רבנן היא ולא ר' אלעזר בר צדוק, דאי רבי אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי? אפילו תימא רבי אלעזר *אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו. אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר °בקדש הסך נסך שכר לה'. מאי משמע? אמר רב פפא שכר לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות. אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע. אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי. רבא אכסא דברכתא אגמע גמועי. *דרש רבא מאי דכתיב °מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב: מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנא' °נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם, אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב? אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים. תנא דבי רב ענן מאי דכתיב *°חמוקי ירכיך? למה נמשלו דברי תורה כירך? לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב *°הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. עשות משפט זה הדין, ואהבת חסד זו גמילות חסדים, והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה. *והלא דברים ק"ו: ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה. א"ר אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנאמר °עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר °זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל, אדם קוצר ודאי אוכל. וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה: צדקה בממונו, גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים. צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים. וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר °אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ. שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ? ת"ל °מה יקר חסדך אלהים (*חסד ה' מלאה הארץ) וגו'. יכול אף ירא שמים כן? ת"ל °וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו *חן בידוע שהוא ירא שמים שנא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. וא"ר אלעזר מאי דכתיב °פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד: כמעשהו בחול כו': ואמאי נייתי במקודשת? אמר זעירי קסבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת.

ואי

תורה אור

במדבר כח

שמו' כט

שיר ז

תהלים מז

שיר ז

מיכה ו

משלי כא

הושע י

תהלים לג

שם לו

שם קג

משלי לא

מה ניסוכו בקדושה כו'. לא יליף מהכא אלא שריפתו בקדושה ולא בחיל חוץ לעזרה, אבל הולאתו משם פשיטא ליה כדי שלא יתמלאו, ולא צריך קרא : מאי משמע. מהכא שריפה : אתיא קדש קדש. והיכא למימר נמי דמלות הולאתו ושריפתו מהכא יליף : בתחילה מועלין בהם. משהוקדשו עד שנתנסכו יש בהם מעילה דקדשי גבוה נינהו : ירדו לשיתין אין מועלין בהן. שאין בהם שום צורך גבוה : כמאן. איצטריך למיתני אין מועלין כר' אלעזר בר צדוק דאין יורדין לתהום ואפשר לירד ולהביאם : דאיקלט. אם תלה כלי בתוך השיתין וקיבל : א"ד לימא. הא דקתני ירדו לשיתין אין מועלין רבנן היא ואיקלט אין מועלין דאין בהן מעתה צורך גבוה דאי ר' אלעזר אכתי בקדושתייהו קיימי דקאמ' שורפין אותו בקדושה אלמא קדושתו עליהם מדבעו שריפה : שנעשית מלותו. וניסוכו הוא עיקר מלותו : פוקקין את השיתין. את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע : שכר. לשון שכרות ושמחה ונסיכה : מגרוניה שבע. ע"י ששותהו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע ולא על ידי שתיה מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ע"י לגימות דקות ואינן כאוכלין ששובע שלהם בא במילוי כרס : לגמע גמועי. בלגימות גסות : מגמע ליה גמועי. דרך שביעה משום חיבוב מלוה : בנעלים. בעליית רגלים : נדיב. שנדבו לבו להכיר את בוראו : תחילה לגרים. בנדבת לבו להתגייר : מאי דכתיב חמוקי ירכיך וגו'. למה נמשלו וכו'. רב ענן דרש לקרא כמו חלאים כלוחות שהיו מחשבים טובות כמו כוס [זהב] וחלי כתם (משלי כה) מעשה ידי אמן והלוחות מעשה אלהים (שמות לב) : חמוקי ירכיך. הנסתרים כירך שכבוד התורה בלנעא ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר* ולא לשנות לתלמידיו בשוק כדאמר במועד קטן (דף טז.) : הולאת המת והכנסת כלה. דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) אף שם צריך הלנעא [א] לספוד במדה נאה ולשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו וי"א אם צריך לבזבז להולאת מת עני או להכנסת כלה ענייה יעשה בלנעא ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי [כן] וכן מפרש בשאלתות דרב אחאי* : דברים שדרכן לעשותן בלנעא. כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם מה שאין כן במת ובכלה לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין הילכך מכל מי והייט דאמר רבי אלעזר דכל מילי בעי לניעותא והוא הדין לדברי תורה : נבחר לה' מזבח. הכל בכלל זבח חטאת ואשם ועולה ושלמים כולם זבח הם : שנאמר זרעו לכם לצדקה וגו'. קרא הכתוב זריעה לצדקה ולא החסד קרא קציר, וטובה קצירה מזריעה כדמפרש : אדם זורע כו'. ספק הוא אוכל שמא לא יצמח או ילקה בשדפון וברד : אלא לפי גמילות חסדים שבה. הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה כגון טוחן לו פת אפויה או בגד ללבוש או מעות בעת שהתבואה מצויה שלא יוציא מעותיו לאיבוד שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני : זרעו לכם לצדקה. הצדקה היא הזריעה שזורע כדי לקצור לקבל שכר וקצרו לפי חסד שתקבלו שכר לפי החסד שבה : גמילות חסדים בין בגופו. כגון מספיד למת, נושאו, קוברו, משמח חתן, מלוה חבירו בדרך : ובממונו. מלוה לו מעות משאילו כליו ובהמה : שמא כל הבא לקפוץ. ולעשות צדקה וחסד קופץ ומספיקין וממציאין לו אנשים מהוגנים לכך, ת"ל מה יקר צריך לתת לב ולטרוח ולרדוף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנים : ואמאי נייתי במקודשת. דקא סלקא דעתיה אין הכלי מקדשן קדושת הגוף ליפסל בלינה אא"כ דעתו שיקדשם הכלי או אם יש בהן יותר מכשיעור אין ראוין לכלי ואין הכלי מקדשן דאין מקדשין אלא הראוי להם : אין שיעור למים. שאפילו יותר משלשה לוגין ראוין לנסך דלא פירשה בהן תורה שיעורא הלכך ראויין לכלי הם וכלי מיד מקדשם דכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש ואפילו אינו רוצה שיתקדשו עד מחר, הכלי מקדשן מיד, שלא מדעת :

ואי

נסכים בתחילה מועלין בהם. משנה היא במעילה פרק ולד חטאת (דף יא.) ומסיק עלה בגמ' בלשונות אחרים שאין כתובים כאן וגירסא דהכא עיקר :

ואי

◆

רבינו חננאל

בקדש הסך כשם שניסוכו בקדש כך שרפתו בקדש דקי"ל כל בקדש באש תשרף. אסיקנא אין לך דבר שנעשת מצותו ומועלין בו. אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפיש חמריה לגמעיה גמועי כי היכי דלישבע נחיריה. עם אלהי אברהם מפני שהוא תחלה לגרים. א"ר אלעזר מ"ד הגיד לך אדם וגו'. עשות משפט זו הדין ואהבת חסד זו גמ"ח. והצנע לכת עם (ה') אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה. ומה דברים הללו שדרכן להעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע. לכת דברים שדרכן לעשות בצנעא כגון זו דברי תורה עאכו"כ. ועוד אמר גדולה צדקה מכל הקרבנות שנאמר עשה צדקה וגו'. וגמ"ח גדולה מן הצדקה: ת"ר בג' דברים גמ"ח גדולה מן הצדקה. צדקה לחיים היא ולעניים והיא בממונו. וגמ"ח לעניים ולעשירים לחיים ולמתים בגופו ובממונו. והאוהב צדקה ומשפט כאילו מילא העולם חסד שנ' אוהב צדקה ומשפט וחסד וגו'. ושמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך. יכול אף יראי שמים כן ת"ל וחסד ה'. וכל מי שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. ועוד אמרינן מאי דכתיב פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וגו' תורה לשמה ותורה ללמדה זו היא תורת חסד. ושאינה כן אינה תורה של חסד: מתני' כמעשהו בחול כו' אמאי לייתי במקודשת

מסורת הש"ס

מעילה דף יא.

[יומא נב: וש"נ]

חגיגה דף ג.

[מו"ק טז.]

[מכות כד.]

[ג"ז שם]

[כדאי' פסחים קיב.]

[פרשת בראשית סי' ג]

[בע"י ובילקוט ליתא]

[בשאלתות דקמו: העתיק חסד]

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה הולאת המת וכו' אף שם צריך הלנעא לספוד. מלת לספוד נמחק וצ"ל לספוד :

שיר השירים ז: ב

* (המשך הפסוק) חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן

נושא/מבנה

① ⓐ ב' לשונות לגבי כמאן אזלא הא דקתני לגבי הנסכים "ירדו לשיתין אין מועלים בהם"

לימא

נושא

• פקקו השיתין בשעת ניסוך היין

• אמירות בענין שתיית יין

נושא/מבנה

◇ סדרה של אמירות דר"א בענין צדקה וחסד

נושא/מבנה

△ דעות להסביר למה מילוי מים לניסוך לפני שבת בערב שבת דוקא בכלי חול